

AİHM Kararı ve Zorunlu Din Dersi Üzerine Bir Değerlendirme

19 MART 2015

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 16 Eylül 2014'de Türkiye'de okullardaki din dersiyle ilgili davanın kararını açıkladı. Karar özetle mevcut içeriği ile din derslerinin zorunluluğuna itirazı dile getiriyor. Ders müfredatında yapılan değişiklikler yeterli görülmemekle eğitim sisteminde reforma gidilmesi gerektiği, zorunlu Din Kültürü Ahlak Bilgisi derslerinden muafiyet hakkı tanınması ve muafiyet hakkının ebeveynlerin din veya inançlarını açıklamak zorunda kalmayacak bir şekilde düzenlenmesi isteniyor.

2011 yılında bir vatandaşımız tarafından zorunlu Din Kültürü Ahlak Bilgisi derslerinin içeriğinin Sünni İslam anlayışına dayandığını ileri sürerek AİHM'e yapılan başvuru sonucunda verilen karar bu yönde. 2007 yılında da benzer bir başvuru ile Türkiye'den benzer talepler dile getirilmişti. Kararın gerekçelerinde bu dersin daha katılımcı, eleştirel ve programın daha eşitlikçi olması gerektiğinin altı çiziliyordu. Sure ezberletilmesi ve ibadetler konusuna ayrıntılı yer verilmesi de karar özetinde eleştirilen noktalardı. O zaman Türkiye savunmasında, bu dersin herhangi bir dini ya da mezhebi esas almayan bir kültür dersi olduğunu ve herhangi bir inancın benimsetilmeye çalışılması gibi bir amacının olmadığını ifade etmişti. Dahası, henüz dava neticelenmeden 2005 yılında bu dersin programı ile ilgili ciddi değişikliğe zaten gidilmiş ve özellikle Alevi inancına ilişkin ortaöğretim programına düzenlemeler, ilaveler yapılmıştı. 2010 yılında ise bu dersin program ve kitaplarında değişikliğe gidilerek, Alevilik konuları 7. Sınıf programında yer aldı.

Peki, Türkiye'de gerçekten din dersleri yoluyla baskıcı bir dini endokrinasyonun söz konusu olduğunu söyleyebilir miyiz? Hayır. Mahkemeye sunulan uzman görüşlerinde de dile getirildiği ve din dersi müfredatında da açıkça ifade edildiği üzere Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi İslam dininin temel kaynaklarını sadece referans almaktadır, İslam dininin kök değerlerine mezhepler üstü bir perspektive yer vermektedir. Mezhepler, İslam dinindeki yorum farklılıkları olarak değerlendirilmiş- tir. Dolayısıyla programın Sünni olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Türkiye'nin bu konudaki savunusu, Aleviliği İslam dini kapsamında bir inanç olarak değerlendireceksek doğru ve yerindedir. AİHM, DKAB ders

müfredatının Sünni İslâm'ı esas aldığı iddiası doğrultusunda karar vermiş bulunuyor. Bu noktada uzman görüşlerine itibar edilmediği anlaşılmaktadır.

Ailelerin "ben bu içerikten memnun değilim" yönündeki itirazı esas alınırken şu da göz önünde bulundurulmalıydı: okul programındaki derslerin her çeşit görüşteki ailelerin bir takım görüşleriyle tam uyum içinde olmasını beklemek diğer dersler için ve diğer ülke eğitim sistemleri için de söz konusu değildir. Her görüşteki aileyi ve isteklerini tam tatmin edecek bir süreç ile eğitim programlarına şekil vermek imkansızdır. DKAB dersi bir dinî eğitim dersi değil, din kültürünü geliştirmeyi amaçlayan, uygulama boyutunu içermeyen bir derstir. 16 Eylül tarihli AİHM karar metninde de yer aldığı üzere başvuru sahibi aileler, çocuklarının bu dersten nasıl etkilendikleri yönünde somut açıklamalarda bulunmamışlardır.

AİHM kararlarının doğrudan dersin kendisinin veya zorunluluğunun kaldırılmasına yönelik bir karar olarak Türk basınında yansıtılması bir yanıltma, yanlış yönlendirme örneği olarak değerlendirilmeli. Çünkü din eğitiminde reform yapılması, dersin daha katılımcı, eleştirel ve programın daha eşitlikçi olması gerektiği asıl vurgulanan husustur. Avrupa Birliği'nin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ülkelere din eğitimi sistemi önermesi, derslerin seçmeli mi, zorunlu mu olacağına karar vermesi söz konusu olamaz. Kamuoyunda "AB, din dersine karşıdır" düşüncesi bilgi eksikliğinden ileri gelmektedir. Fransa hariç bütün ülkelerde din dersi zorunlu, seçmeli ya da isteğe bağlı olmak üzere bulunmaktadır. Almanya, İngiltere, Romanya, İsveç, İrlanda ve Yunanistan gibi azımsanmayacak sayıda AB ülkesinde din dersi zorunlu bir derstir. Mahkemeye intikal eden bir dava söz konusu olmadığı için buralarla ilgili AİHM kararından da söz edemiyoruz. Yoksa Türkiye'nin örneğin Yunanistan'daki din dersi programından çok daha eşitlikçi ve farklılıklara yer veren bir öğretim programına sahip olduğu kolaylıkla tespit edilebilecek bir gerçektir. UNESCO'nun 2002 yılında yaptığı araştırma 142 ülkeden 73'ünde okullarda en az bir saati kapsayacak şekilde zorunlu din dersin olduğunu göstermektedir. Zorunluluk kavramından ülkelere göre ne anlaşıldığı ve dersten muafiyet konusunda farklılaşma söz konusu olsa da zorunlu din dersi konusunda dünya da önemli bir eğilimin var olduğu –özellikle 11 Eylül sonrası süreçte- bir gerçek olarak karşımızda bulunuyor.

Norveç de aynı şekilde AİHM'e şikâyet edilmiş bir ülkedir. Dersin adı orada "Hıristiyanlık ve ahlak eğitimi" şeklindedir. Folgero davası olarak bilinen bu davada AİHM, Türkiye gibi Norveç'in de zorunlu

dersin sözleşmenin eğitim hakkını düzenleyen 2. maddeyi ihlal ettiğine hükmetti. Folgero kararının gerekçesi Türkiye'den biraz farklıdır. Dersin ismi ve genelde Norveç'te eğitimin Hıristiyan değerlerini incelemesi gibi ek nedenler dile getirilmiştir. Norveç hükümeti de dersin hukukî statüsünü değiştirmeden gerekli düzenlemeleri yaparak çözüm bulmaya çalışmaktadır.

Peki, AİHM kararı sonrası Türkiye'nin önünde nasıl bir yol haritası bulunuyor? AİHM kararı dersin statüsü (zorunlu olması) hakkında bir karar değildir. Dersin muafiyet sınırlarını genişletmeyi öneren bir karar var karşımızda. Bu dersin zorunlu olup olmaması gerektiği konusunda tartışmak, dinin toplumsal yapıdaki şekillendirici ve yönlendirici etkisini görmemek demektir ki bu temelden problemli bir tavırdır. Böylesi bir karar, diğer zorunlu dersler için düşünülmezken, din dersi için düşünülmesi ayrıca izaha muhtaçtır. Din kültürü derslerinin hayatın içerisindeki karşılığı diğer derslere oranla daha yüksek olmasına rağmen bu dersin statüsünün tartışılmasında iyi niyet görünmemektedir. Örneğin zorunluluk ve muafiyet statüleri neden Matematik veya Resim dersi için tartışılmazken sürekli Din dersi için tartışılmaktadır. Zira bir öğrenci zorunlu eğitim boyunca Matematik dersini zorunlu olarak görmektedir ancak mezun olduktan sonra hayatı boyunca belki de müfredatın %90'ını kullanmamaktadır. Dört işlemi okul dışında öğrenmenin mümkün olduğu göz önüne alındığında bu oran %100'ü de bulabilir. Durum bu iken AİHM de dahil olmak üzere hiçbir makam, Matematik dersinin seçmeli olması görüşünü ileri sürmemektedir. Müzik dersi için durum da aynıdır. Ne var ki Müzik dersi de zorunlu dersler arasındadır.

AİHM kararından bağımsız Türkiye toplumunun kendi gerçekleri içerisinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin içeriği hakkında yeniden düşünmek daha doğru bir yaklaşım olur. Son yıllarda bu dersin müfredatında yapılan düzenlemeler, içeriği daha kuşatıcı bir hale getirmiştir. Sivil toplum kuruluşları ve kanaat önderlerinin pozitif yönlendirmeleri ile bu dersin içeriği daha da birleştirici bir hal alabilir. Böylesi bir ders içeriği, diğer din mensuplarının ve İslam içindeki farklı yorumların birbirlerini daha iyi anlamaları- na, hoşgörü ve birlikte yaşama kültürüne daha çok katkı sağlayacaktır. Bu ders aslı fonksiyonlarını daha iyi yerine getirirse bir Müslüman ya da Hıristiyan çocuk diğer dinler hakkında bilgileri ancak bu ders yoluyla alabilir ve diğer din mensuplarına saygı duymayı öğrenir. Bu ders ile birlikte İslam içi farklı yorumlara yer vermemiz, birlikte yaşama ve toplumsal barışa da katkı sağlar. Sünni vatandaşlar ile Alevi vatandaşlar arasındaki bilgisizlikten kaynaklanan önyargıların giderilmesinde bu dersin önemli bir işlevi olabilir. Camide, ibadethanelerde sadece oraya gelenlere bir

şey anlatabilirsiniz; ancak okulda herkese ulaşma imkânınız olur. 1982'de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin okullara konulmasından beri geçen 32 yıllık uygulamanın toplumumuzda sağlıklı bir din algısının yerleşmesinde ve Türkiye'de dinden kaynaklanan bir çatışma olmamasında katkısı bulunduğunu söyleyebiliriz. Ancak dersin kaldırılması veya seçmeli hale getirilmesi, kuşatıcı değil ayırıştırıcı ve yabancılaştırıcı etkilere sebep olacaktır.

İlköğretimin amacı çocuğu tanımak, çocuğa kendisini tanıtmak, ilgilerini ve yeteneklerini keşfetmesini sağlayarak onu hayata hazırlamaktır. Yetişkin bir birey olarak özgür düşünen ve seçim yapabilen biri haline getirmektir. Bu amacı gerçekleştirmenin temel şartı ise çocuğa kendisini, içinde yaşadığı kültürü tanıtmaktır. Bilmeyen seçemez. Zorunlu eğitim döneminde bunları öğrenciye tanıtmamak özgür iradeli birey değil, bilgisiz ve kolay yönlendirilebilen bireyler yetiştirmeye sebep olur. İleride ressam olabileceği ihtimali ile resim, müzisyen olabileceği ihtimali ile müzik, matematik ile ilgili bir meslek sahibi olabileceği ihtimali ile üslû ve köklü sayıların zorunlu olarak öğretildiği çocuklarımıza, yaşamı boyunca kendisine lazım olacak din bilgisini sağlaması adına din kültürü ve ahlak bilgisi dersi de verilmelidir. Tüm bunların yanı sıra Allah'a inananların %98 olduğu bir toplumun fertlerine inanç konularının öğretilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkar. Yine beş vakit namaz kılanların %40'ın üzerinde, Cuma namazı kılanların %60'lar düzeyinde, oruç tutanların %83'ler seviyesinde olması toplumun ibadetler hakkında bilgilendirilme ihtiyacını ortaya koymaktadır. (Bkz.DİB Türkiye Dinî Hayat Araştırması,2014.) Bu ihtiyaç toplumun kendi dini ve kültürel doğasından kaynaklı bir meşruiyet zemininde yer almaktadır.

Son söz olarak, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi (anayasada yer aldığı şekliyle) zorunlu dersler arasında kalmalıdır. Toplumsal uzlaşa ve asgari müştereklerde buluşmak amacıyla müfredat hakkında müzakereler, içerik hakkında tartışmalar mutlaka devam etmelidir. Bu, daha iyiyi bulmak yolunda elzemdir. Ancak dersin seçmeli olması veya kaldırılması talepleri toplumun büyük çoğunluğunda bir yankı bulmayacaktır.

https://ensar.org/ensarvakfi/auhmkararugvezorunludindersi-zerinebirdeugerlendirme_H788.html